

Klauzurní práce z civilního procesu

Res iudicata

Žalobce A se žalobou domáhal, aby soud uložil žalovaným B a C povinnost zaplatit mu rukou společnou a nerozdílnou částku 250 000 Kč s příslušenstvím. K odůvodnění svého požadavku uvedl, že žalovaná částka představuje zápůjčku, kterou poskytli B a C do začátků jejich podnikatelské činnosti. B ani C však navzdory opakovaným výzvám žalobci zapůjčenou částku nevrátili.

Soud I. stupně rozsudkem ze dne 10. 5. 2014 žalobu zamítl pro předčasnost. Ze smlouvy o zápůjčce totiž vyplývá, že doba vrácení zápůjčky byla ponechána na žalovaném; tuto skutečnost – odůvodněnou někdejšími dobrými přátelskými vztahy žalobce a žalovaných – potvrdilo i další dokazování. Ani fakt, že dlužník s vrácením půjčky otálí a jejímu vrácení se v rozporu s oprávněnými zájmy věřitele vyhýbá, však nemůže dle názoru soudu odůvodnit to, aby se žalobce domáhal zaplacení této částky žalobou na plnění. Žalobce totiž musí nejprve dle § 1960 obč. zák. žalovat na stanovení doby plnění soudem, a teprve nesplní-li dlužník v této soudem stanovené době, může se věřitel domáhat žalobou na plnění zaplacení své pohledávky. Vzhledem k tomu, že v dané věci ke stanovení doby plnění rozhodnutím soudu nedošlo, nebyla pohledávka ze zápůjčky ještě splatná, a žalobu bylo proto nutno zamítnout. Rozhodnutí nabylo právní moci.

Po čase uplatnil žalobce A prakticky totožnou žalobu, kterou se opět domáhal toho, aby soud uznal B a C povinnými zaplatit mu rukou společnou a nerozdílnou částku 250 000 Kč s příslušenstvím. Jediná odlišnost oproti předchozí žalobě spočívala v tom, že žalobce odkázal na rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 13. 11. 2014, kterým byla stanovena splatnost půjčky ke dni 15. 1. 2015. Vzhledem k tomu, že B ani C půjčku ani k tomuto dni nevrátil, je žalobce přesvědčen, že oproti předchozímu řízení se domáhá vrácení již splatné půjčky. K tomu žalobce pro úplnost doplnil, že B ani C nesplnili svůj dluh ani poté, co je ještě jednou o zaplacení upomenul.

Žalovaní ve vyjádření k žalobě především navrhli její zamítnutí jako nedůvodné, neboť žalobce jim dluh prominul. K prominutí dluhu došlo v Restauraci u ztraceného mládí, v níž se náhodně setkali při řízené degustaci dvaceti vzorků slivovice. Žalovaní tvrdili, že k závěru této akce došlo k znovuoobnovení jejich přátelských vztahů, na znamení čehož žalobce A dluh žalovaným prominul. Na tom nic nemění ani okolnost, že tento čin považoval A druhý den zřejmě za neuvážený a k prominutí dluhu se již neznal.

Žalobce prominutí dluhu v replice popřel; uvedl, že si nepamatuje, že by dluh žalovaným prominul.

Soud I. stupně žalobě vyhověl; uložil žalovaným B a C, aby rukou společnou a nerozdílnou zaplatili žalobci A částku 250 000 Kč s příslušenstvím a náhradu nákladů řízení. Soud vzal za nesporné uzavření smlouvy o zápůjčce mezi žalobcem A coby zapůjčitelem a žalovanými B a C jakožto vydlužiteli. Stejně tak vzal za nesporný fakt, že na základě této smlouvy žalobce žalovaným skutečně poskytl částku 250 000 Kč. Soud provedl důkaz listinami, a to smlouvou o zápůjčce, z níž zjistil výši úroku a to, že doba splnění byla ponechána na vydlužitelích, a dále rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně ze dne 13. 11. 2014, z něž zjistil, že doba splatnosti byla stanovena na den 15. 1. 2015. Ze svědeckých výpovědí D, E a F, kteří se řízené degustace rovněž účastnili, vzal soud za prokázané, že žalobce A nabídl žalovaným B a C, že jim dluh promine výměnou za to, že jej vezmou do party a budou podnikat společně, a že žalovaní B a C tuto nabídku přijali, na což si spolu se všemi ostatními účastníky řízené degustace slavnostně připili 18., 19. a 20. vzorkem. Vzhledem k fázi degustace však soud I. stupně pojal pochybnost o platnosti takového ujednání; měl za to, že podle obecných lidských zkušeností je nepravděpodobné, že by A, B a C mohli mít zachovánu rozumovou a volní způsobilost na takové úrovni, aby věděli, co skutečně činí a uvědomovali si dopady svého jednání. Odborné znalecké posouzení, které k této otázce předložili žalovaní, vyznívá nejednoznačně, neboť nebylo známo, jaké množství alkoholu ve skutečnosti A, B a C zkonsumovali (některé vzorky byly vypity, jiné vylity či vyplivnuty), a svědecké výpovědi D, E a F, jakož i dalších svědků G a H pochybnosti soudu také neodstranily. Návrhu žalovaných na výslech svědka CH soud nevyhověl, neboť je zřejmé, že s ohledem na jeho přátelský poměr k žalovaným by jeho výpověď nemohla být věrohodná. Žalovaným se tak nepodařilo prokázat, že dohoda o prominutí dluhu byla platná; protože je

ohledně této skutečnosti tížilo důkazní břemeno, soud rozhodl ve prospěch žalobce.

Proti prvostupňovému rozsudku podal odvolání žalovaný C; B se neodvolal. Odvolací důvod spatřoval v první řadě v tom, že soud se vůbec neměl věcí samou zabývat, protože totožná věc již jednou byla projednána a žaloba v této věci pravomocně zamítnuta. Na tom nic nemění ani fakt, že posléze byla stanovena doba plnění rozsudkem soudu, neboť opět bylo žalováno o zaplacení stejné částky ze stejného právního důvodu. Ve věci samé pak žalovaný nesouhlasil se závěrem soudu I. stupně ohledně dělení důkazního břemene. Pro případ, že by ale odvolací soud sdílel stanovisko prvoinstančního soudu, navrhl doplnění dokazování o svědeckou výpověď sommeliéra I a jeho pomocnice J, kteří u celé degustace byli přítomní a vzhledem k tomu, že byli střízliví, jejich výpověď by objektivně mohla potvrdit, že rozumová a volní způsobilost A, B i C byla zachována. Na základě toho C navrhl, aby soud rozsudek soudu I. stupně zrušil a řízení zastavil, popř. aby jej změnil tak, že se žaloba zamítá.

Otázky:

- a) Odvolání podal pouze žalovaný C. Jaký důsledek bude mít tato okolnost pro postavení žalovaného B? Zvažte nejen účinky odvolání, ale posuďte také, jaký dopad by pro B mělo, pokud by odvolací soud změnil rozsudek soudu I. stupně tak, že by žalobu zamítl nebo rozsudek soudu I. stupně zrušil a řízení zastavil.
- b) Je důvodná odvolací námitka dovolávající se překážky věci pravomocně rozhodnuté? Lze takovou námitku uplatnit až v odvolacím řízení?
- c) Jak je mezi strany rozděleno důkazní břemeno ohledně tvrzeného prominutí dluhu? Je závěr soudu I. stupně ohledně toho, že žalovaní mají prokazovat platnost dohody, správný?
- d) Odvolatel navrhuje v odvolání výslech dvou svědků. Lze v odvolacím řízení činit nové důkazní návrhy? A pokud ano, platí to i pro navržený výslech svědků I a J?
- e) Počítal si soud I. stupně správně, když nevyhověl důkaznímu návrhu na výslech svědka CH? Bude se touto otázkou zabývat odvolací soud z úřední povinnosti, přestože to odvolatel nenamítl?

Řešení

ad a)

Obersatz

S odvoláním jsou spojeny suspenzivní a devolutivní účinky. Podstata suspenzivních účinků spočívá v tom, že se až do rozhodnutí o odvolání odkládá v určitém rozsahu právní moc rozhodnutí. Devolutivní účinek znamená, že se rozhodnutí o odvolání přenáší z prvostupňového soudu na funkčně příslušný odvolací soud.

Suspenzivní účinky upravuje § 206 OSŘ. Vystupuje-li na jedné straně několik účastníků a podá-li odvolání jenom některý z nich (resp. směřuje-li odvolání protistrany jenom proti některému z nich), je nutno rozlišovat, zda účastníci tvoří společenství nerozlučné nebo samostatné, a jde-li o společenství samostatné, zda se jedná o „obyčejné“ samostatné společenství, nebo takové, kde ve smyslu § 206 odst. 2 OSŘ vyplývá z právního předpisu určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Nerozluční společníci tvoří jednotnou stranu, tj. je vyloučeno, aby rozhodnutí ohledně některého z nich vyznělo odchylně; proto také podá-li odvolání jenom jeden z nich, má to účinky i pro ostatní nerozlučné společníky (§ 91 odst. 2 OSŘ). Obdobná situace nastává, jde-li sice o samostatné společenství, ale z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 206 odst. 2 OSŘ). V případě „obyčejného“ samostatného společenství je však situace podstatně odlišná, neboť suspenzivní účinky odvolání nastanou pouze vůči tomu společníkovi v rozepří, který podal odvolání, resp. proti němuž odvolání směřuje; vůči ostatním nabude právní moci. Proto by se také v prvních dvou případech měnící nebo rušící rozhodnutí odvolacího soudu bude týkat všech procesních společníků, zatímco v případě naposled uvedeném by se postavení těch samostatných společníků, vůči nimž se už stalo prvostupňové rozhodnutí pravomocným, nijak nedotklo.

Tvoří-li procesní společenství solidární dlužníci, nevyžaduje ani zákon ani povaha věci, aby rozhodnutí vůči nim všem vyznělo stejně. Solidární dlužníci tedy mají vždy postavení samostatných společníků. Mají-li plnit rukou společnou a nerozdílnou na základě smlouvy, nejedná se ani o případ, kdy z právního předpisu vyplývá

určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, jako je tomu podle ustálené rozhodovací praxe v případě náhrady škody způsobené několika škůdci.

Untersatz

V dané věci vystupovali na straně žalované dva účastníci, a to B a C. Právním důvodem jejich solidárního dluhu měla být smlouva o zápůjčce. Lze proto dovodit, že B a C neměli postavení nerozlučných společníků, ale společníků samostatných. Vzhledem k tomu, že byli žalováni o plnění ze smlouvy o zápůjčce, nelze toto procesní společenství považovat za takové, u něž by z právního předpisu vyplýval určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. B a C tedy byli „obyčejnými“ samostatnými společníky v rozepři.

Podal-li odvolání jenom samostatný společník C, nastaly suspenzivní účinky odvolání pouze vůči němu (§ 206 odst. 2 OSŘ). Ohledně B, který odvolání nepodal, nabylo rozhodnutí soudu I. stupně právní moci. Pokud by odvolací soud na základě odvolání C vůči žalobci A rozsudek soudu I. stupně změnil nebo zrušil, B by se to nijak netýkalo, protože rozhodnutí soudu I. stupně vůči němu již nabylo právní moci.

Schlussatz

Podání odvolání žalovaným C nebude mít účinky pro žalovaného B. Protože B odvolání nepodal, rozhodnutí soudu I. stupně vůči němu nabylo právní moci; B proto neprospěje ani případná změna či zrušení prvostupňového rozhodnutí odvolacím soudem.

ad b)

Obersatz

Překážka věci pravomocně rozhodnuté je negativní procesní podmínkou. V současnosti je upravena v § 159a odst. 4 OSŘ. O překážku věci pravomocně rozhodnuté jde tehdy, pokud je dána totožnost účastníků a totožnost věci. Totožnost účastníků je zachována i tehdy, vystupují-li strany v odchylných rolích, popř. jestliže místo nich vystupují v řízení procesní nástupci. Vedle totožnosti účastníků je vyžadována totožnost věci, tj. identita předmětu sporu. Předmětem sporu (a tedy i předmětem rozhodnutí) je nárok v procesním smyslu, který je vymezen jednak předmětem (žalobním petitem) a jednak skutkovým základem

(skutkovými tvrzeními, která žalobce vnesl do řízení). Překážka věci pravomocně rozhodnuté však brání nejen opětovnému projednání totožné věci, ale jejím účelem je také vyloučení rozhodnutí o procesním nároku, který je v tzv. pojmovém protikladu k procesnímu nároku již pravomocně rozhodnutému. Pojmovým protikladem se rozumí logická negace právního následku pravomocně stanoveného v předchozím řízení.

Překážka věci pravomocně rozhodnuté je procesní podmínkou. Není-li výjimečně předepsáno něco jiného, musí soud kdykoliv za řízení přihlížet k tomu, zda jsou splněny podmínky řízení (§ 103 OSŘ). Nedostatek procesních podmínek je ostatně podle § 205 odst. 2 písm. a) OSŘ odvolacím důvodem, k jehož prokázání lze uvádět nové skutečnosti a důkazy dle § 205a písm. a) OSŘ.

Untersatz

Žalobce A se postupně dvěma žalobami domáhal po žalovaných B a C toho, aby mu rukou společnou a nerozdílnou zaplatili částku 250 000 Kč coby dluh ze smlouvy o zápůjčce. V obou řízeních vystupují stejné procesní strany; podmínka totožnosti účastníků je tedy splněna.

Odvolatel ve svém odvolání dovozoval, že je splněna i druhá podmínka, neboť je žalováno o zaplacení té samé částky ze stejného právního důvodu. To je však pravda pouze zčásti. Je nepopiratelné, že obě žaloby uplatňují stejný předmět procesního nároku, tj. mají totožný petit. Nelze však dovozovat, že by se opíraly o stejný skutkový základ. V obou případech je sice žalováno o plnění z té samé smlouvy o zápůjčce, ovšem v prvním případě se tak stalo před splatností dluhu, zatímco v druhém případě až poté, co byla soudem stanovena doba splatnosti, která uplynula, a dluh v ní nebyl splněn. Tímto prvkem se skutkový základ obou věcí podstatě odlišuje, a nelze proto dospět k závěru, že meritornímu projednání druhé žaloby brání překážka věci pravomocně rozhodnuté.

Tuto okolnost lze bezpochyby uplatnit i v odvolacím řízení; jedná se totiž o nedostatek procesní podmínky, ke kterému musí soud přihlížet podle § 103 OSŘ kdykoliv.

Schlussatz

Námítku překážky věci pravomocně rozhodnuté sice lze uplatnit také až v odvolacím řízení, ale důvodná tato námítka v posuzované věci není.

ad c)

Obersatz

Pravidla dělení důkazního břemene mezi procesní strany jsou výjimečně upravena zákonem. V moderním zákonodárství se k dosažení téhož cíle spíše využívá vyvratitelných domněnek. Neobsahuje-li však právní úprava výslovná pravidla dělení důkazního břemene nebo vyvratitelné domněnky, vychází se z principů, jejichž základ položila tzv. teorie analýzy norem. Jejím základním pravidlem je, že procesní strana je zatížena důkazním břemenem ohledně skutkových předpokladů jí příznivé právní normy, tj. právní normy, jejichž právních následků se dovolává. Žalobce proto tíží důkazní břemeno ohledně skutečností odpovídajících skutkovým předpokladům tzv. základní normy, tj. právní normy, o níž opírá právní nárok uplatněný žalobou. Účinky základní normy však mohou být popřeny působením protinormy. Pokud se protistrana dovolává účinků takové protinormy, tíží ji důkazní břemeno ohledně skutečností, které odpovídají skutkové podstatě této protinormy. Lze přitom rozlišovat mezi protinormou, která působí zánik práva (např. splnění), protinormou překážející právu (např. neplatnost smlouvy) nebo protinormou znamenající zánik uplatnitelnosti práva (např. promlčení). Vztah norem je relativní, a proto i protinorma může mít svou protinormu. V důsledku jejího působení se nemůže uplatnit protinorma, která by jinak vylučovala účinky základní normy. Ohledně skutečností odpovídajících skutkové podstatě takové protinormy druhého řádu by pak tížilo důkazní břemeno žalobce.

Untersatz

Žalobce se domáhal zaplacení částky 250 000 Kč z titulu smlouvy o zápůjčce. Tížilo jej tedy důkazní břemeno ohledně skutečností, které tvoří skutkové předpoklady zakládající nárok na vrácení zápůjčky (viz § 2390 OZ). Žalobce tedy tížilo důkazní břemeno ohledně uzavření smlouvy o zápůjčce, přenechání částky 250 000 Kč žalovaným a splatnosti tohoto nároku. Žalovaní se proti žalobě bránili mj. poukazem na to, že s žalobcem uzavřeli dohodu o prominutí dluhu. Prominutí dluhu je upraveno v § 1995 až § 1997 OZ jako jeden ze způsobů zániku závazku. Lze proto konstatovat, že pokud se dovolávají žalovaní prominutí dluhu, uplatňují tím účinky protinormy znamenající zánik práva. Ohledně uzavření takové dohody (nabídka, akceptace, smluvní konsens) nesou důkazní břemeno. Žalovaní však

nejsou zatíženi důkazním břemenem ohledně platnosti takové dohody. Neplatnost smlouvy totiž představuje účinky protinormy zabraňující vzniku práva; jde tedy o dvojitou protinormu, která vylučuje účinky protinormy o prominutí dluhu a v důsledku jejíhož uplatnění by nic nebránilo tomu, aby se prosadily účinky základní normy. Skutečnosti odpovídající skutkovým předpokladům normy upravující neplatnost smlouvy pro nedostatek svéprávnosti proto bude v dané věci prokazovat žalobce, a nikoliv žalovaní.

Schlussatz

Žalované tíží důkazní břemeno ohledně uzavření smlouvy o prominutí dluhu. Žalobce je zatížen důkazním břemenem ohledně neplatnosti takové dohody. Závěr soudu I. stupně, že žalovaní mají prokazovat platnost této dohody, proto není správný.

ad d)

Obersatz

Odvolací řízení, v němž má být přezkoumáváno meritorní rozhodnutí, je ve sporném procesu založeno na principu neúplné apelace. Tento princip znamená zákaz skutkových a důkazních novot v odvolacím řízení. V platné úpravě jej vyjadřuje § 205a OSŘ, jenž zároveň vypočítává výjimky, kdy lze navzdory tomuto zákazu uplatnit skutečnosti nebo důkazy, které účastník neuplatnil v řízení u soudu I. stupně.

Untersatz

Odvolatel navrhl, aby odvolací soud vyslechl svědky I a J, kteří by měli vypovídat k okolnostem, z nichž lze usuzovat na způsobilost A, B i C k uzavření dohody o prominutí dluhu. Důkazní návrh na výslech těchto svědků odvolatel v řízení před soudem I. stupně neučinil. Z pohledu § 205a OSŘ se tedy jedná o nově uplatněné důkazy, které by byly přípustné pouze tehdy, pokud by je bylo možno podřadit pod některé z písmen a) až f) obsažených v tomto ustanovení. Pod žádné z nich však takové důkazní návrhy subsumovat nelze. Z výjimek, které nejvíce přicházejí v úvahu, lze poukázat alespoň na § 205a c) a d) OSŘ. O situaci předpokládanou pod písm. c) však nejde z toho důvodu, že důkazní návrhy nesměřují ke zpochybnění věrohodnosti jiných důkazních prostředků, ale k prokázání skutkového stavu odchylného od toho, který zjistil soud I. stupně. Nejedná se ani

o případ písmene d), neboť – jak bylo uvedeno shora – žalované netížilo ohledně platnosti dohody důkazní břemeno.

Schlussatz

Obecně vzato lze v odvolacím řízení učinit nový důkazní návrh, pokud jej lze podřadit pod některou z výjimek v § 205a OSŘ. V posuzované věci však návrh na výslech svědků I a J mezi tyto výjimky podřadit nelze.

ad e)

Obersatz

Účastníci mají právo navrhnout důkazy k prokázání svých tvrzení. To však neznamena, že všechny navržené důkazy budou také provedeny. O tom, které důkazy budou provedeny, rozhoduje podle § 120 odst. 1 OSŘ soud. Nesmí si však samozřejmě v této otázce počínat svévolně; důkaznímu návrhu může nevyhovět zejména např. tehdy, pokud jím má být prokázána skutečnost, která vůbec nemá význam pro posouzení věci, nebo jestliže by jím měla být prokázána skutečnost, o jejíž existenci již soud na základě provedeného dokazování nabyt vnitřního přesvědčení, apod. Mezi tyto důvody však nepatří předpokládaná nevěrohodnost důkazního prostředku. Závěr o věrohodnosti je totiž součástí hodnocení důkazů, a hodnotit lze pouze důkaz, který již byl proveden.

Občanský soudní řád v § 212a odst. 1 připouští, aby odvolací soud přezkoumal prvoinstanční rozhodnutí i z důvodů neuvedených v odvolání. Podle § 212a odst. 5 OSŘ má potom odvolací soud z úřední povinnosti přihlídnout též k jiným vadám řízení než ke zmatečnostem, pokud mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a za odvolacího řízení nemohla být zjednána náprava.

Untersatz

Soud I. stupně nevyhověl důkaznímu návrhu na výslech svědka CH z toho důvodu, že by pro blízký vztah k žalovaným mohla být jeho výpověď nevěrohodná. Z tohoto důvodu však důkaznímu návrhu nelze nevyhovět. Závěr o věrohodnosti svědka může soud učinit až poté, co jej vyslechne a jeho výpověď hodnotí jednotlivě i v kontextu s ostatními výsledky dokazování (§ 132 OSŘ). Pokud soud I. stupně vyšel z jiného právního názoru, zatížil tím řízení vadou, která zjevně mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (rozhodnutí mohlo vyznít jinak,

pokud by na základě této svědecké výpovědi byla prokázána skutečnost, která byla předmětem dokazování). Odvolací soud k této vadě podle § 212a odst. 5 OSŘ přihlédne z úřední povinnosti.

Schlussatz

Soud I. stupně si nepočínal správně, pokud nevyhověl důkaznímu návrhu na výslech svědka CH pro jeho předpokládanou nevěrohodnost způsobenou přátelským vztahem k žalovaným. K tomu odvolací soud podle § 212a odst. 5 OSŘ přihlédne, i když to odvolatel výslovně nenamítl.